

54 HERR P. ÖSTRING: OM SÄTTET FÖR VEXELBRUKETS ALLMÄNNA INFÖRANDE I FINLAND.

Litteraturblad n:o 4, april 1856

Af Hr Östring's »Tidskrift för Landthushållare» har första häftet årgången 1855 nyligen blifvit i bokhandeln synligt.

Det bör anses som en lycka för vårt lands klena litteratur, att fortfarande skriftställare uppträda med nog allvar och energi för försöket att bilda sig en publik. Till sådana försök höra de periodiska skrifter rörande landthushållning och industri, som här tid efter annan uppstått; och den dag skall utan tvifvel komma, då dessa bemödanden skola bilda en läseverld, för hvilken dylika meddelanden skola vara ett oafvisligt behof. Ännu synes denna tid, att döma efter så många fåfänga försök, icke hafva inträdt; men det vore dock skam nog, om en till omfång och pris (c:a 10 ark till 50 kop. S:r) så modest tilltagen skrift som Hr Östrings icke skulle i landet kunna bära sig. 10

Ifrågavarande häfte innehåller, utom den i vår rubrik angifna artikel, af utgifvaren en afhandling »om gödseln», en uppsats »om bränvinsbränning och drankutfodring» samt »notiser», och af J. A. W. (Hr Wegelius) tvenne uppsatser, »lung- och brösthinne-inflammation» hos husdjuren och »boskapspest». 20

Huruvida afhandlingen om gödseln och de mediciniska uppsatserna innehålla något nytt och förut okänt, kunna vi icke afgöra. Nyttiga hvarje på sitt håll och lärorika äro de utan tvifvel för landets landthushållare. Öfverhufvud kan man mot Hr Östring's tidskrift göra samma anmärkning som han i notiserna gör mot tidningarne, att dessa nemligen uppträda med docerande artiklar i landtbruket, medan notiser om det inhemska jordbrukets tillstånd, om de bemödanden, som skett för dess upphjelpande, och om den härvid vunna erfarenhet vore af större intresse och mera praktiskt gagneliga. Hr Ö. erkänner också, att ett sådant innehåll kunde egna sig för hans tidskrift; men han anför icke någon orsak, hvarföre det likväl helt och hållet der saknas. Man torde väl få antaga, att bristande kännedom om dessa förhållanden är ett hufvudsakligt skäl. Men man frågar sig med rätta, af hvem och hvilka en sådan kännedom då bör väntas, om den icke finnes hos landets praktiserande agronomer. 30

Uppsatsen om bränvinsbränningen m. m. innehåller hvarjehanda godt, ehuru gammalt och väl bekant, som det icke kan skada att upprepa. Likväl synes Hr Ö. icke hafva känt det hufvudsakliga skäl, som anföres till försvar för bränvinsbränningen. Ingen person med någon insigt tviflar, att icke spanmålen kan bättre användas i ett land, som sällan producerar tillräckligt ens för brödfödan, der kreaturen få en så ringa andel af det producerade. En annan sak är, att då på en ort något öfverskott af säd finnes, denna med våra kommunikationer icke bär transport till stad eller annan landsort, der den kunde försäljas, hvaremot den förvandlad till bränvin lättare transporteras och ofta kan afsättas på ort och ställe. Allmogen isynnerhet längre upp i landet kan nog i goda år befinna sig jemförelsevis i välstånd, hvad angår kläder och föda, men om penningen har den alltid oändligen ondt. Och upplandsbonden eger, då han icke kan sälja spanmål, ganska litet att förvandla till penningar. Härtill kommer ännu, att bränvinet, när arbetet vid bränningen och veden icke afses, på hvilka bonden föga räknar, ger ofta nära dubbelt pris för säden. Dranken har brännaren dessutom på köpet, och man har ingenting uträttat med beviset, att den är af ringa värde. Det torde också blifva svårt att visa, att spanmålen 40 50

kan på något annat sätt med mera direkt fördel användas. Man måste i denna sak såsom i alla vara öppen, erkänna fördelen, men uppvisa en annan användning, som i penningevinsten närmar sig den leda bränvinsfabrikationen, och öfverlemna åt den moraliska vinningen att betäcka skilnaden. Svårigheten härvid är, att, såsom nämndt, bonden har få saker att aflåta och förvandla till penningar, och att derföre äfven den ifrågavarande användningen af spannmålen borde vara sådan, att den hastigt ger pengar.

I notiserna kommer Hr Ö. att resonnera om Landtbrukssällskap och
 10 Finska Hushållningssällskapet isynnerhet och förkastar all representation genom fullmäktig vid dylika sällskapssammankomster, förmenande, att sådant icke skall förekomma »i något enda sällskap i verlden, af hvilket man fordrar öfverläggning och beslut.» Hr Ö. synes hafva ganska litet sett sig omkring i verlden. Det är eljest allom kunnigt, att öfverläggning sker och beslut fattas genom fullmäktige i otaliga representerande församlingar, från Underhuset i England till Brandstodsbolaget i Finland, och att i alla bolag i verlden icke blott delegare votera efter olika aktiebelopp utan en fullmäktig i en del dylika kan uppträda för ett röstantal, som öfverväger alla öfriga närvarandes sammanräknadt. Ifrån Åbo har man vanligen sett och hört sådane
 20 fullmäktige vid Brandstodsbolagets sammankomster. Men de flesta bolag hafva dock förekommit detta genom att inskränka en persons voteringsrättighet till visst lägre antal röster. Det är dessutom icke blott troligt utan temligen säkert, att aflägsnare boende, hvilka sällan alla kunna öfvervara en sammankomst, till sitt ombud välja en man med insigt; och man har äfvenså skäl att förmoda, att hans insigt icke skall stå under flertalets af de delegare, som tillfälligtvis lefva och bo på sammankomstorten. Åtminstone borde det icke förmenas öfriga delegare, att till en sådan fullmäktigs insigt hafva större förtroende, än till
 30 de sistnämndas. Vid ett Hushållningssällskap, hvars distrikt omfattar några tusen kvadratmil, vore ett sådant medgifvande hellre en uppmantran till deltagande i sällskapets förhandlingar, än det skulle för de frånvarande medföra några synnerliga rättigheter. Då Hr Ö. också medger de frånvarande rätt att i val deltaga, är det svårt att påfinna, hvilka andra angelägenheter i ett Landtbrukssällskap kunde gifva anledning till de »småaktiga intriger», för hvilka han fruktar. En sådan fruktan för medmenniskors onda vilja kan icke heller synnerligen lofordas. Lyckligast är dock utan tvifvel, om Landtbrukssällskaperna blifva så många, och distriktena så små, att inga fullmäktiga vid
 40 sammankomsterna kunna förekomma, emedan alla intresserade delegare der äro personligen närvarande.

Man lär finna det ursäktligt, att vi isynnerhet fästa oss vid artikeln om vaxelbrukets införande i Finland, så vi nämna, att dess innehåll är en den mest ampla och i de mest högdragna termer uttalade förkastelse som öfver det i vårt blad meddelade förslag.

Herr Östring är visserligen en stor auktoritet i jordbruksfrågor, ty han har verkligt utgifvit några tryckta ark i hithörande ämnen och han har äfven, såsom det säges, i sex års tid skött en större egendom i landet. Men det torde få anses förlåtligt, att vi icke kunnat föreställa
 50 oss Hr Ö. vara den magnat i vetande och insigt, såsom hvilken han i sagde artikel uppträder, ehuru vi icke kunna neka, att icke Hr Östrings nyssnämnda stora titlar till detta anspråk varit oss bekanta.

Ingen, som behagar genomläsa Hr Östring's artikel, skall förundra sig öfver vår förvåning; ty i densamma söker man lika fåfängt efter någon på teoretiska grunder stödd bevisning som något citat ur

erfarenheten. Hr Ö. säger, att förslaget, hvilket, såsom läsaren torde erinra sig, är Herr Cargers icke vårt, är så utomordentligt, att man angående detsamma saknar all erfarenhet. Icke heller har Hr Ö. någon vetenskaplig teori att anföra, som kunde visa förslagets förnuftsvidrighet; men han vet dock och han försäkras dock, att det föreslagna vaxelbruket är det förkastligaste af alla möjliga, vida sämre än de hittills kända sämsta brukningssätt.

Vi behöfva icke försäkra våra läsare, att rigtigheten eller origtigheten af ifrågavarande vaxelbruk icke är på vårt ansvar, ehuru vi visst icke äro likgiltiga för förslagets pröfning och bedömande på goda skäl, icke heller anse oss ur stånd att uppskatta värdet af, hvad som säges för eller mot detsamma. Uttryckligen reserverade vi oss för all egen åsigt rörande vextföljdens lämplighet och ännu särskildt rörande den långa cirkulationstiden tolf år med blott ett gödsladt och ett enkelt träde. Vi åberopade i dessa hänseenden blott Hr Cargers auktoritet. Vårt förordnande af förslaget lydde enkelt: »om» ett vaxelbruk i enlighet med detsamma kan med säkerhet lemna det resultat, som begäres och nedan (å anfördt ställe) utvecklas, så bör det, i anseende till dess enkelhet, och möjligheten att införas utan förlagskapital, i bondens jordbruk föredragas framför andra mera invecklade och mera kostsamma metoder. Detta enkla resonement synes hvarken Hr Östring eller de öfriga, som i saken låtit sitt ljus lysa, kunna begripa. Herrarne förstå det icke ens derigenom, att vi upprepade gånger förklarar oss icke anse Hr Cargers förslag »för det enda, icke ens för det bästa antagliga.» Äfven Hr Östring påstår, att vi fordrat förslaget »nästan som det bästa möjliga.» Af samma art är Hr Östring's anförande, att »Hr S. senare *prat*at bort nästan hela sitt vaxelbruk.» Vi lemna dock detta derhän äfvensom de förtroliga ordalagen – en förtrolighet, till hvilken vi ingalunda uppmuntrar Hr Ö., och hvilken blir behaglig endast af personer med ett visst mått af vett och takt.

Hr Cargers förslag framstälde vi i fyra korta satser:

1. »Gödsla årligen under rågen (i åkern nemligen) två tunland och så på dessa jemte rågen timothei.»
2. »Timothei sålunda utsådt ger god skörd i sex års tid; låt det derføre stå och tag sex höskördar af den nedlagda åkern.»
3. Uppbryt året näst efter det timothei sås en så stor nyodling, som med den uppfodrade timotheiskörden kan gödas; träda nyodlingen följande år; träda, göd och beså den med råg och timothei det derpå följande.»
4. »Sedan af ett timotheifält tagits sex skördar, upplöjes det och besås med hafra, derefter trädas det och besås med råg, så åter med hafra, håller derpå i gödsladt träde och besås med råg och timothei.»

Det förefaller nog löjligt, att Hr Ö., sedan han på 10 sidor »prat» kors och tvärs om Hr Cargers förslag och dessa satser, utbrister: »ännu återstår oss att säga några ord om de fyra reglor, Hr S. uppställt», såsom skulle de icke utgöra sjelfva förslaget utan blott ett bihang dertill. Men reda i skrift tillhör verkligen icke Hr Ö:s förtjenster.

Om den första satsen säger Hr Ö., att den af de flesta anses för riktig, men att han betviflar dess allmängiltighet. Uti ett väl ordnad vaxelbruk gäller den, ty man bör då gifva gräset den bästa platsen i vextföljden. Men vid öfvergången till vaxelbruk »kan det deremot ofta vara skäl att först så gräset i andra säden efter gödningen.»

Det »kan vara», att Hr Ö:s anmärkning är väl grundad; den är åtminstone med en hos honom så ovanlig anspråkslöshet uttalad, att man har god lust anse den hafva goda skäl för sig. Använd i det af Hr

Carger föreslagna vaxelbruk skulle den väl något fördröja nyodlingen, men hålla sädestillgången jemnare.

Den andra satsen förklarar Hr Ö. för en supposition. Han medger dock, att sex timotheiskördar kunna tagas på »en för gräsvext särdeles gynnsam jord,» och att man i andra cirkulation kan vänta lika många skördar på vanlig nyodlad åkerjord, men »efter första nedläggningen håller man den ej gerna längre än fyra år.» Dessutom talar Hr Ö. endast om »fulla skördar.» Nu har Hr Carger af tunland beräknat blott 200 L^Ů timothei, såsom medium för mer och mindre fulla skördar. Redan Hr Ö:s medgifvanden göra, såsom hvarje läsare finner, satsen till något vida mera än en supposition. Hr Cargers erfarenhet understödd af många andras gör, hvad i densamma påstås, till ett faktum. Detta faktum hvilat på den dugliga behandling nyodlingen enligt förslaget bör undergå, på »suppositionen», att af timothein icke tages frö, och att fältet endast med försigtighet betas.

Tredje satsen, föreskriften om nyodlingens upptagande, finner nåd inför Hr Ö:s ögon; oväntadt nog, emedan han i sitt eget förslag till vaxelbruk föreslår ett sämre förfarande, att nemligen första året efter uppbyggnad gödslo och beså fältet. Om denna Hr Ö:s regel kan man med skäl säga, att man »vågar betvifla dess allmängiltighet». Ty sådant måste ofta föranleda en sådd i stubb, rötter, sten och grästorf.

Det är den fjerdre satsen, mot hvilken Hr Östring vänder all sin styrka.

Det är vextföljden efter sista timotheiskörden, nemligen Hafra, ogödsladt träde, Råg, Hafra, gödsladt träde, Råg och Timothei, som Hr Ö. påstår vara så utmattande, att hela det föreslagna vaxelbruket måste gå öfverända; och det är närmare de två hafreskördarne, eller kanske första rågskörden och ena hafreskörden, eller kanske blott denna hafreskörd, som gör så mycket ondt, ty närmare bestämmer Hr Ö. icke, hvad här egentligen är för mycket.

Herr Carger har på vår förfrågan i denna punkt svarat: »det är möjligt, att sädesskördarne före ny gödsling äro för många, men jag har icke anledning att tro det.»

Hr Ö. betviflar, att C. sjelf försökt denna vextföljd. Tviflet synes öfverflödigt då C. i sin försvarsartikel (Litteraturbl. N:o 10, 1855) i öppnaste ordalag förklarar, att han endast i 6 års tid efter föreslagen metod brukat ett hemman, hvarest metoden alltså endast så långt ungefär, den äfven af Hr Östring godkännes, kommit till användning.

Men att med den påstådda utmattningen af jorden genom den af C. föreslagna vextföljd icke kan vara så farligt, dertill slutar Carger redan af exemplet vid Ulltuna landtbruksinstitut i Sverige, flera andra att förtiga. Vid sagde institut idkas tvenne cirkulationer, det ena för lerjord det andra för sandjord. I lerjordcirkulationen vaxlar odlingen som följer:

- 1) Gödsladt träda
- 2) Råg
- 3) Klöfver
- 4) Korn
- 5) Träda utan gödsel
- 6) Hvete
- 7) Grönvicker och ärter
- 8) Blandsäd och Hafra.

Man ser att äfven i detta modelljordbruk efter en gödsling tagas fyra sädesskördar af råg, korn, hvete och hafra eller blandsäd samt dertill en skörd ärter eller vicker, som just icke heller tål mager jord. Cirkulation-

nen infördes 1848, och der skördades 1855 pr tunland ungef. 7 tunnor hvete, 11 tunnor råg, 5 tr korn, 13 tr hafra och blandsäd (?), 4 tr, vicker och ärter (Se Tidskr. för Svenska Landtbruket, Januari 1856). Det är sannt, denna jord har efterhand blifvit underdikad med stendiken för en kostnad af ungefär 10 R. S:r pr tunland, och dess kultur i öfrigt måste stå långt framom den i Hr Cargers förslag förutsatta. Men så beräknas också i det senare en skörd af endast 5 tunnor råg pr tunland. Återstår att afgöra om 6 års timotheivext utmattar jorden mera, än ett år klöfver och ett annat vicker eller ärter. Det kan möjligen påstås att så är. Men timothei har i vårt land bevisat sig vara säkrare, än klöfver och äfven vicker och ärter, som vid inträffande torka äro förlorade. Timotheiodlingen besparar dessutom arbetskraft och arbetskostnad. I Ulltuna åttaåriga cirkulation erfordras sex år ungefär samma odlingskostnad. I Hr Cargers förslag kommer denna kostnad i fråga endast fem år af tolf.

Det är lika onödigt att citera flera af andra lånade exempel som Hr Cargers egen erfarenhet under något annorlunda regleradt cirkulationsbruk än det föreslagna, af hvilken erfarenhet det nu uppställda förslaget naturligtvis är föranledt. Det anförda torde få anses gälla såsom tillräckligt skäl, att betvifla ofelbarheten af Hr Östrings påståenden i denna sak, och isynnerhet att visa obehörigheten af den myndiga ton, med hvilken de framföras. Till en så afgörande auktoritet höjer man sig icke med så ringa prestationer som Hr Östrings hittills varit.

Ty antaget, att Hr Carger verkligen misstagit sig i oförmäldt afseende. Det hade då varit det lämpliga, att Hr Östring sökt beskedligt visa, att misstaget skett, att han t. ex. i förslaget afprutat två års timotheiskörd och ett års hafreodling. Förslaget hade med dessa afprutningar kanske varit bättre – kanske också sämre. Ingenting hade hindrat Hr Östring att dessutom uppställa sitt eget förslag till en åttaårig cirkulation som lyder:

<i>För åkern:</i>	<i>För nyodlingen:</i>
1. Gödsladt träde ¹	1. Nybrott ²
D:o Rotfrukter	
2. Råg	2. Gödsladt träde
3. Gräs	3. Råg
4. Bete	4. Gräs
5. Hafra	5. D:o
6. Träda med half gödsling	6. D:o
7. Råg	7. Bete
8. Hafra	8. Hafra

På sju år kommer Hr Ö. genom detta bruk så långt, att han göder 5 tunland i stället för 2 1/2 tlnnd men för det ena och andra beräknar ha komposter. Rågskörden, som 3 till 5:e året varit inskränkt till 2 1/2 tlnnd, stiger åter det 6:e året till 5 tlnnd och fortfar härvid för all tid, såsom äfven gräsveften aldrig kommer att gå öfver 7 1/2 tlnnd, hvaraf skörden i Hr Cargers förslag beräknas lemna gödsel för 1 7/8 tunland. Dessutom kommer årligen att finnas 2 1/2 tlnnd sådd gräsvall till bete. Då från och med sjunde året 5 tunland gödas, komma alltså c:a 3 tunland att fortfarande gödas med komposter. Detta är resultatet. Skulle vi misstagit oss om Hr Ö:s mening, behagade han tillskrifva det sin förnäma Taciti korthet i stilen.

¹ I andra skiftet 5 sädesskördar, i tredje och fjerde endast 3 men 2:ne grässkördar, och i det sistnämnda 2:ne gödslade träden på hvarandra.

² I följande skiften 4 grässkördar och sedan bete.

Läsaren vet, att i Hr Cargers förslag icke alls är beräknad gödsling med komposter. Hr Carger anser nemligen dessa vara en nödfallshjelp, som erfordrar mera kostnad och arbete, än den ger gagn. Det är också klart, att Hr Cargers åkrar och nyodlingar, som gödas med ren gödsel, måste ega annan vextkraft än Hr Östring's, som gödas till 3/5:delar med kompost – torf eller mylla och ris – om äfven de senare erhålla 50% mera af detta sämre gödningsämne.

Med ifrågavarande omständighet sammanhänger en falsk anmärkning af Hr Östring och en bristfällighet i vår framställning af Hr Carger's förslag. Hr Ö. kallar det för »barnsligt» att påstå, att det försvinnande arbetet med åkerns trädande motsvarar nyodlingsarbetet. Vi hafva också endast anfört, att hela åkerarbetets successiva upphörande motsvarar nyodlingsarbetet. Detta senare börjar enl. Hr C:s förslag med 1/2 tln, sedan 1, 1 1/2, 2 o. s. v., medan Hr Östring genast börjar med 2 1/2 tln nyodling. Vi hade bort tillägga, att enl. Hr Carger's förslag äfven arbetet med kompostberedningen inbesparas, och kostnaden för detsamma kan på nyodlingen användas.

Slutligen få vi å Hr Carger's vägnar tillägga, att han förlåtligtvis icke hyser precis samma förtroende till framgången af Hr Östring's egna nyodlingsarbeten, som Hr Ö. sjelf. Då nemligen också Hr Östring med sin årssådd å 50 tln nyodling ännu icke hunnit till andra cirkulationen, vill Hr Carger afvakta dennas resultat, förrän han går in på läran om nyodlingar, grundade på kompostgödning. Hr Carger hoppas, att det nya landtbrukssällskapets möten skola gifva honom och andra tillfälle erfaras, hvad Hr Östring's metoder förmå åstadkomma, förklarande sig skola med glädje erkänna deras förträfflighet, när denna engång hunnit bevisas af erfarenheten.

Och härmed är allt sagdt, hvad vi haft att anföra rörande Hr Cargers förslag och på hans vägnar. Oss återstår blott en liten efterräkning med Hr Östring för vår egen del.

Hr Ö. har välvilligt företagit sig att lära oss proportionslära. Vi hade nemligen yttrat:

»I ett afseende bör man dock på anförda förhållande lägga vikt. Man finner nemligen att i här föreslagna vaxelbruk all jord odlas i tolf års cirkulation och på denna tid kommer att trädas två gånger men gödas endast en gång. Är detta tillräckligt för en frukbarhet öfver medelmåttan? Vi kunna endast på Hr Cargers auktoritet besvara frågan jakande. Jemför man förhållandet vid tvåskiftesbruket, så visar sig, att vid detta åker trädas 5 och gödes 2 år på tie. Men vid tvåskiftet tages af jorden 5 rågskördar på 10 år, i vaxelbruket 2 skördar på 12 år eller, om två hafreskördar anses motsvara en rågskörd, 3 skördar på 12 år; i förra fallet således en skörd på 2, i senare en på 4 år. Och härtill kommer, att timotheiodlingen, om frö icke tages, är för jordens vextlighet förmonligare än vanligt trädande.»

Hr Östring svarar härtill:

»Hr S. har äfven jemfört det nya brukningssättet med tvåskifte. Vi kunna dock ej godkänna de resultat, hvartill han kommit. Ut i tvåskiftet antogs att åkern gödslades två gånger för fem säden. Huru skall det nya brukningssättet lemna bättre resultat, då der göres (gödes?) endast engång för fyra. 2 har dock påtagligen en större proportion till 5 än 1 till 4. Vi hade hittills trott att det var ett fel, att på tolf år gödsla åker endast en gång, äfven för blott två säden, och nytt var det att finna, att just detta är en finess; att två hafver- (hafre)

skördar ej matta åkern mera än en rågskörd är också en ny lära, som ej så lätt torde bevisas.»

Vi torde åter icke behöfva bevisa, att vårt ofvan citerade anförande endast uttrycker ett modest tvifvel, huruvida Hr Cargers af oss framställda förslag icke af jorden begär för mycket. Hr Cargers på vårt inkast i detta hänseende meddelade bestämda svar tillät oss icke något annat yttrande härom, än att enkelt framställa förhållandet mellan det gamla och det föreslagna nya brukningssättets debet och kredit i afseende å jordens vextkraft. Det är nu onekligen ganska berömligt, att Hr Östring kan jemföra proportionen 2:5 med proportionen 1:4; men att denna jämförelse icke har något att skaffa med vår framställning, är å andra sidan uppenbart för hvar och en, som förstår, hvad han läser.

Vi hafva nemligen ingenstädes gjort det till ett företräde, att jorden gödes en gång på tolf är i stället för två gånger på tie år. Vi hafva enkelt mot det senare förmonligare förhållandet anfört, att detsamma är beräknadt för fem rågskördar, det förra åter endast för två eller, om två hafreskördar beräknas lika med en rågskörd, för tre rågskördar; och såsom motvägande den ännu återstående fördelen för det senare brukningssättet hafva vi åberopat, att fem rågskördar på 10 år måste vara mera matande än tre på 12, samt att timotheivext utan frötagning vore förmonligare än enkelt trädande. Vi hade kunnat tillägga, att den gödsling af 800 L^ŧ uppfodrad timothei pr tunland, Hr Carger förutsätter, är något annat än den vanliga gödslingen i tvåskiftesbruket och äfven i Hr Östring's föreslagna vaxelbruk.

Hade vi ansett oss tillständigt, att något förändra i en teoretiskt bildad och praktiskt erfaren jordbrukares förslag, hade det också varit oss lätt att i ett eller annat skifte inplugga några sädesskördar, såsom Hr Östring gjort det i sitt andra åkerskifte, af hvilket han med sin dåliga gödsling inom åtta år lofvar: två rågskördar, två hafreskördar och en skörd dertill af annan vårsäd. Vi vilja härmed icke lasta Hr Östring's förslag, som vi villigt lemna åt mera kompetenta personers bedömande. Vi hafva blott velat erinra, att det i bredd med Hr Cargers äfven har sina svaga sidor, till hvilka hörer, att dess genomförande fordrat en vida större arbetskostnad.

Ett sådant förslag går väl an att framställa för Hr Östring, som har en obegränsad tillgång på komposter och arbetsstyrka till öfverflöd och dertill forutsätter förlagskapital till flera hundratal och tusental rubel silfver; hvarföre hans tanke är, att vaxelbruk kan blott af de förmögna och insigtsfullare bland allmogen företagas. Vår åsigt af saken åter var och är, att väl något brukningssätt bör påhittas, bättre än allmogens närvarande, och som endast erfordrar bättre insigt och bättre användande af de tillgångar och den arbetskraft, bonden redan i det nu öfliga jordbruket har att förfoga öfver, detta bättre brukningssätt må då kallas vaxelbruk eller koppelbruk eller hvad herrarne behaga. Mången bonde har endast genom arbetsamhet och omtänka under öfligt tvåskiftesbruk bragt afkastningen af sitt hemman ganska högt, har på sin gård uppfört nya hus och byggnader m. m., allt utan det förlagskapital, af 600 R. S:r för ett fähus o. s. v., herrar motståndare begära, förrän ett enda skålpund timotheifrö utsås. Vi hade föreställt oss, att något annat brukningssätt skulle finnas, som med samma arbete och omtänke, likaså utan hvarje förlagskapital, skulle kunna ytterligare höja afkastningen. Och då erfarenhet visar, att kultur af fodervexter är den enda väg, på hvilken detta kan ske, anse vi den metod, som på anförda vilkor kan åstadkomma en sådan kultur, för

den mest önskvärda. Det är på sådan grund, vi förordat Hr Cargers förslag alltid förutsättande, att för samma ändamål något bättre kan föreslås. Kan det bevisas, att detta förslag icke håller, hvad det lofvar, bör det naturligtvis förkastas. Men det bätte, som skall sättas i stället, kunna vi till vidare icke finna i Hr Östring's förslag. Det brukningssätt, han föreslår, är dertill alltför arbetsdrygt och kostsamt, ger såsom resultat endast samma rågskörd som tvåskiftesbruket och en alltför ringa fodertillgång.

10 En högst besynnerlig sak är, att Hr Ö. häpnar öfver, att i Hr Cargers förslag se en reform, en förbättring utan all ända. I vår tabell N:o 5, som visar fortgången af det föreslagna brukningssättet, är nemligen denna exempelvis beräknad ända till det 20:de året, då hemmanet i stället för rågskörd af 5 tunland skulle skörda råg å nära 17 tunland och timothei å mera än 50 tunland eller ungef. 10 000 lispund. Att denna beräkning kan fortsättas i oändlighet, är naturligt; och det är likaså klart, att en dermed öfverensstämmande kultur, förutsatt att förslaget är utförbart, kan fortgå, så länge någon odlingsbar mark finnes öfrig. Hr Östring har nu icke sett någon möjlighet, att afskåra tabellen och beräkningen ens med det tolfte året från första nyodlingens besående, eller med år 1869, då cirkulationens första omlopp slutar. Huru skulle han då kunna inse, att den, om man så vill, kan afbrytas med det åttonde året, då man med den enklaste förändring i vextföljden, beroende af timotheivallens uppbyggnad efter tre år, likväl kan hafva ett vaxbruk med betydligt större fodertillgång, än det Hr Östring's åtta års cirkulation framställer. Medan Hr Ö. i sitt förslag åtnöjer sig med samma rågproduktion, som hemmanet hade före vaxbrukets införande, och med gräsvext å endast 7 1/2 tunland samt stadnar vid detta resultat för all framtid, förbjuder han Hr Carger, att upphöra med nyodlingarne ens då, när enligt dennes förslag skörden af säd och gräs vore 3 å 7 gånger så stor! Det är verkligen löjligt! Hr Ö. ser också vid sitt eget förslag ingen möjlighet, att efter sju år uppbryta ett enda kappland nyodling, äfven om den herrligaste mark dertill låge inpå hans näsa – som man säger. Men kommer han rätt in i den tabell, i hvilken vi åskådliggjort odlingens fortgång enligt Hr Cargers förslag, åro honom 20 års nyodlingar blott en ringa del af, hvad han ytterligare fordrar eller anser sig förbunden att fordra, och bonden skyldig att verkställa. Detta erinrar om mannen med det sjelfspringande trädbenet.

40 Vigtigare än Hr Ö:s nyssnämnda roliga anmärkning kunde den synas, att enligt Hr C:s förslag jordbrukaren får sina sädesland spridda på alltför många ställen. Dermed förhåller sig dock icke värre, än att råg det 12:e året vexer i tre skilda skiften; och ännu det 20:e skulle antalet häruti vara oförändradt. Hr Ö. har årligen i två skiften råg. Det synes då icke vara för mycket, om deras antal ökas till tre med fördubblad och tredubblad skörd? Det hörer dessutom till det obetydliga, att efterhand på de små skiftena af 1/2 till 1 1/2 tunland förkorta vexttiden för timothei och förena dem i samma cirkulation med de större skiftena. Emellertid är det en underlåtenhet af oss, att icke hafva härom påminnt.

50 Hr Ö. har också behagat utlåta sig som följer:

»Det är icke samnt, hvad Hr S. säger, att vi i allmänhet hafva för litet folk till våra åkerfält. Uti intet land finnes en så stor arbetsstyrka i förhållande till åkern som hos oss men vi använda vårt arbete illa, och utföra det med dåliga redskaper, samt draga för liten nytta deraf.....»

Detta plumpa affärdande är så mycket besynnerligare, som vi icke

finna, att vi någonstades skulle påstått, att Finland »i allmänhet har för litet folk till sina åkerfält.»

Hvad vi anfört, är: »Alla de insigtsfullare jordbrukare, hvilkas åsichter vi haft tillfälle lära känna, äro eljest af samma mening – – att jordbruket i en stor del af landet är för extensivt, nästan öfverallt skötes med för liten arbetsstyrka, för liten gödseltillgång o. s. v. Stora åkerfält och delvis äfven vidlyftiga ängar, som mot mycket arbete gifva klena skördar, på andra orter äfven ringa tillgång till äng, i hvardera fallet magra åkrar – sådant är förhållandet.» Vår sed är icke att tvista om, hvad vi sagt och icke sagt. Vi kunde enkelt tillbakavisa Hr Östring's utfall såsom obehörigt, obevisadt och groft. Men det kan intressera läsaren att i sak erhålla någon utredning. 10

Händelsevis faller oss också i hand en om sakkännedom vittnande artikel¹ i Augsb. Allg. Zeitung (Beylage zu N:o 124 för 1856) med rubrik: »Parallelen zwischen der französischen und der englischen Landwirtschaft», hvars uppgifter vi med all säkerhet kunna begagna till en jämförelse.

Vi bekänna, att vi i saken dömt endast efter ögonskenet. I flera delar af Finland är åkern säkert icke stor. Men då man ser de stora åtkerfälten i åtskilliga delar af Nyland, södra Tavastland och Österbotten och dervid tänker på den ringa befolkningen, de små ladugårdarne, de stora ofruktbara ängarne, den korta arbetstiden, och är vittne till, huru ringa tid, som bonden verkligen har öfrigt från höbergning och skörd till åkerns beredande, så kan man icke gerna komma till annan öfvertygelse, än att det med allmogens jordbruk vore vida bättre bestäldt, om någon del af åkern skulle besås med gräs och det öfriga gödas och brukas bättre. Man styrkes häri, då man i fremmande länder möter byar med 600 till 1 500 invånare efter hvarje två versts mellanrum, utan att se större fält än mångenstädes vår åker och äng erbjuder, då man känner att der en lika stor familj lefver på 5 å 6 tunland jord, som här på 10 tunland åker och 40 tunland äng. Vi hafva också funnit nämnda åsigt delad af många sakkunniga män. Hr Östring kan visst hafva en annan öfvertygelse och kanske bjuda skäl för densamma. Men han synes i intet fall hafva skäl att anse sin blotta försäkran så betydande, att han utan vidare kan kalla hvarje motsägelse för en osanning. 30

Enligt uppgift i Reins Statistik har Hr Gylden beräknat den upptagna åkern i Finland till nära 80 geografiska kvadrat mil. I den tidigare Tyska upplagan af samma Statistik uppgifves Finlands folkmängd 1835 till 1 393 000, hvaraf till bondeståndet räknas 1 219 000. Den 1853 utkomna 1:a delen af den nyare, Svenska upplagan berör ännu icke folkmängdsförhållandena. Vi låna derföre ur Suomi tolfte årgången Hr Rabbe's uppgift på folkmängden 1850 nemligen talet 1 643 000. 40

Om vi nu till åkerjorden 80 qv. mil tillägga 50 qv. mil för den jord, hvilken såsom svedjeland hafreland och kärrodling bearbetas med plogen och gräftan, torde detta antagande stå under verkliga förhållandet. Men resultatet skall visa, att det föga har att betyda, om vi äfven skulle räknat 10 qv. mil för mycket. Likaså antaga vi, att af folkmängden 1850 tillhörde bondeståndet 1 440 000 individer. 50

¹ Artikelnen börjar med en citation ur *Economist* lydande: »tre saker hafva på senaste tie år verkat en kraftig lyftning i Englands jordbruk, guano-gödnigen, Liebig's stora lärör i Åkerbrukskemin och draineringen.»

Herr Östring är deremot man nog att tala om Liebig's, denne utmärkta och verldsberömda kemists charlataneri, emedan hans mineraliska gödsel icke gifvit resultat.

Denna folkmängd fördelad på 130 qv. mil ger ungefär 11 000 personer pr qv. mil.

I sagde Augsburger tidningens artikel uppgifves, att den odlade jorden i Frankrike utgör 25 millioner Hectares, ungefär 50 millioner tunland, hvaraf 16 millioner sädesbärande. Enligt Reden's »Kultur Statistik» utgjorde den af jordbruk och dess binäringar lefvande befolkningen i Frankrike år 1829 något mera än 15 millioner. Den kan för närvarande tid beräknas till 18 millioner. På hvarje person faller alltså 8/9 Hectare eller 1 7/9 tunland åker; medan i Finland, om en 10 kvadratmil i rund summa tages till 11 tusen tunnland, på hvarje person af landtmannabefolkningen faller *ett* tunland. I Frankrike kommer härtill ännu 9 millioner Hectares (odlad?) äng. Detta är och anses af artikelförfattaren vara ett extensivt åkerbruk, hvarvid jorden ger blott hälften så stor skörd som i England och denna dertill blott 1/3:del i sädesslagens värde och närande egenskap.

I Engelska riket (England Skottland och Irland) uppgifves i samma artikel den odlade jorden till 19 millioner Hectares, hvaraf 15 millioner gräsbärande och endast 4 millioner Hectares sädesbärande. Fyra 20 millioner Hectares eller 8 millioner tunland göra enligt beräkning som ofvan 728 kvadratmil åker. Reden uppgifver blott den vid jordbruket verkligen arbetande befolkningen 1841 i sagde länder till c:ca 2 480 000. Vi nödgas för jmförelse med det föregående tillägga de icke arbetande, som lefva vid jordbruket, och antaga med ledning af Redens uppgifter i öfrigt hela jordbruksbefolkningen till 8 1/2 million. Denna beräkning torde likväl med afseende derpå, att den äfven omfattar Irland, vara alltför låg. Men äfven den ger endast 8/17 Hectare eller något mindre än ett halft tunland sädesbärande åker pr person.

Låt nu vara, att i England och Skottland tillkommer kanske dubbelt så mycket årligen odlad jord, som bär annuella fodervexter, medan det 30 öfriga bär flerårigt gräs, så visar sig dock, att i Frankrike och England, dessa så odlade länder, i förhållande till arbetarens antal icke ens dubbelt så mycket jord årligen är under plog som i Finland.

I den åberopade artikeln anföres vidare, att enligt senaste beräkning i elfva det egentliga Englands grefskaper medelbeloppet för ett hemman eller arrendegods var 64 Acres¹ jord, hvaraf 20 Acres buro flerårigt gräs, 6 1/2 årligen hvete och 26 acres andra sädes- och fodervexter. Man finner häraf, att i detta det bäst odlade land i verlden 40 för den egentliga sädesodlingen begagnas mindre jord än här i Finland, der det på de flesta trakter redan är ett nog litet hemman, på hvilket endast 7 å 8 tunland årligen besås med råg. De bättre hemmanen och rusthållen hafva 30 tunland och derutöfver årligen brukad jord, lika mycket således som arrendegodsen i England.

Likväl utvisar det anförda, att den vid jordbruket lefvande befolkningen i Finland i förhållande till den odlade jorden öfverhufvud är större än i Frankrike och England. Med arbetsstyrkan torde det likväl icke förhålla sig aldeles på samma sätt. Väl deltaga här qvinnorna mera i åkerarbetet. Men i stället är, såsom befolkningens snabba tillväxt visar, antalet af de minderåriga här större, likasom sytningsmän, inhysnigar och backstugusittare här äro åkerbruket till last föga till 50 gagn, medan man i Frankrike och England icke känner denna lata samhällsklass.

Men vi lemna detta derhän. Vida viktigare är det, att arbetstiden i Frankrike, England och Irland är dubbelt så lång som i Finland. Redan

¹ En acre lika med 1 1/5 tunland.

detta jemnar fullkomligt förhållandet. Läger man nu härtill, att den Finska bondens korta arbetstid upptages af den föga gifvande höbergningen, som i större delen af de ifrågavarande länderna, der boskapen betar året om, helt och hållet bortfaller och, der den är nödvändig, har att bereda förråd blott för ett par tre månader af året, vidare landsväga-arbetet, skjutsningen, transporter, gårdandet, fisket m. m., så synes man i vår tanke med goda skäl kunna påstå, att han har mera öppen åker, än han förmår dugligt sköta. Men vårt påstående har icke ens gått så långt. Vi sade nemligen: »för liten arbetsstyrka, för liten gödseltillgång» o. s. v. Vi hade icke bordt säga: »jordbruket» än för extensivt, utan sädesodlingen erfordrar för mycket öppen jord i Finland. Vår mening i saken är den ofvan framställda, att om en del af åkern skulle användas till kultur af fleråriga fodervexter, återstoden kunde bättre gödas och bättre brukas, så att den mindre arealen skulle gifva lika mycket spanmål, som nu den magra och illa brukade större.

10

Till jemförelse anför vi ännu, att i Frankrike beräknas af en acre 7 bushel hvete, 3 råg, 1 mais, 1 bohvete, tillsammans 12 bushels, i England 28 bushels hvete (1 bushel nära 1/4 tunna). Frankrike har 4 millioner, England 3 millioner kor, af hvilka i det förra landet 1/2 i det senare 3/4 gifva mjölk resp. 2 000 och 3 000 millioner Litres. I Frankrike slaktas årligen 4 millioner hornboskap à 100 kilogrammes kött pr stycke, i England 2 millioner à 250 kilogrammes och – »hvilket kött!» utropar vår artikelförfattare. I England slaktar man djuret, såsnart det upphör att vexe till, i Frankrike för tidigt eller för sent, kalfvar eller gamla dragoxar. Sådan är skilnaden i resultaterna för boskapsskötseln af de båda ländernas jordbruk.

20

Icke för bevisningens skuld utan såsom ett intressant item tillägga vi, att enligt Rau efter uppgift af Dupin (*Forces productives & de France*) jordbruket i Frankrike drifves med ungefär 6 millioner dragare. Detta låter mycket, och vi kunna blott anförä uppgiften. För hela Finland uppgifves i Rein's Statistik 240 000 hästar – kanske, om man härtill räknar 10 tusen dragoxar, in summa 250 000 dragare. I Frankrike skulle således dragarens antal vid jordbruket förhålla sig till den vid detsamma lefvande befolkningens som 1 till 3, i Finland som något öfver 1 till 6.

30

Denna polemik har vuxit nog lång, vi hoppas dock, icke utan allt gagn för sak. För rättvisans skuld böra vi erkänna, att Hr Östrings artikel innehåller många anföranden och anmärkningar bättre grundade, än de vi här afvisat, likväl, så vidt vi kunna finna, inga andra särskildt bevisande mot Hr Cargers förslag. Vi få alltså hänvisa den saken intresserade till sjelfva artikeln, försäkrande att intet skall glädja oss mera, än om vår replik kunde något bidraga till Tidskriftens för Landthushållare större spridning.

40

J. V. S.

55 TILLÄGG TILL YTTRANDENA I FÖREGÅENDE HÄFTE ANGÅENDE FINSKA FÖRHÅLLANDENS BEDÖMANDE I SVERIGE.

50

Litteraturblad n:o 4, april 1856

Vi föranledas till detta tillägg närmast af behofvet att förklara, att, då vi senast yttrade oss i ämnet, den 1855 i Stockholm tryckta skrift var oss okänd, i hvilken äfven undertecknads tidigare uppträdande erfarit